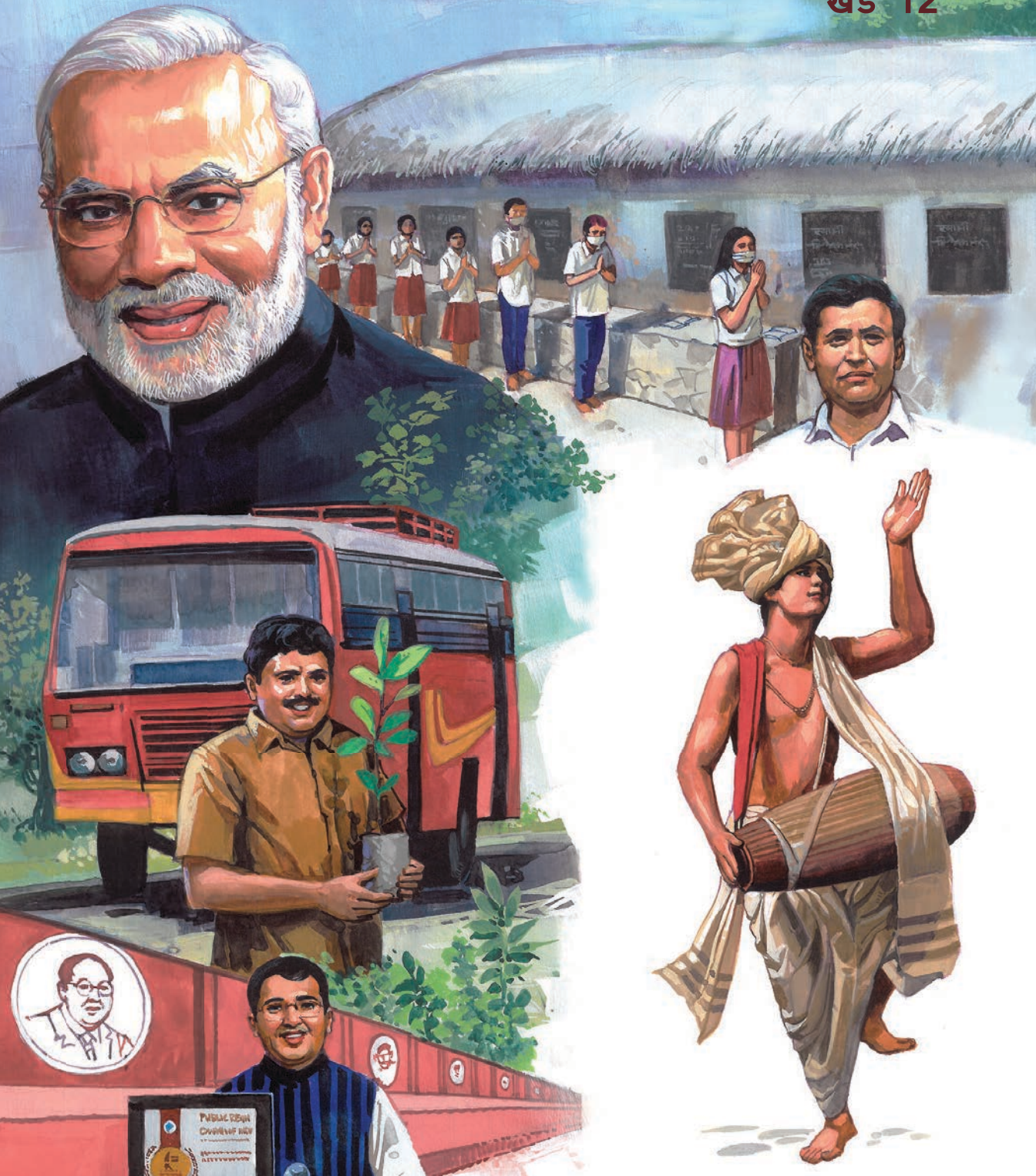

मन की बात

खंड 12

MANN KI BAAT

VOL.12

Authors

Sarda Mohan and Tanushree Banerji

Illustrations and Cover Art

Dilip Kadam

Assistant Artist

Ravindra Mokate

Production

Amar Chitra Katha

Colourists

Prakash Sivan, M.P. Rageeven and Prajeesh V. P.

Layout Artist

Akshay Khadilkar

Published by

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd

MARATHI

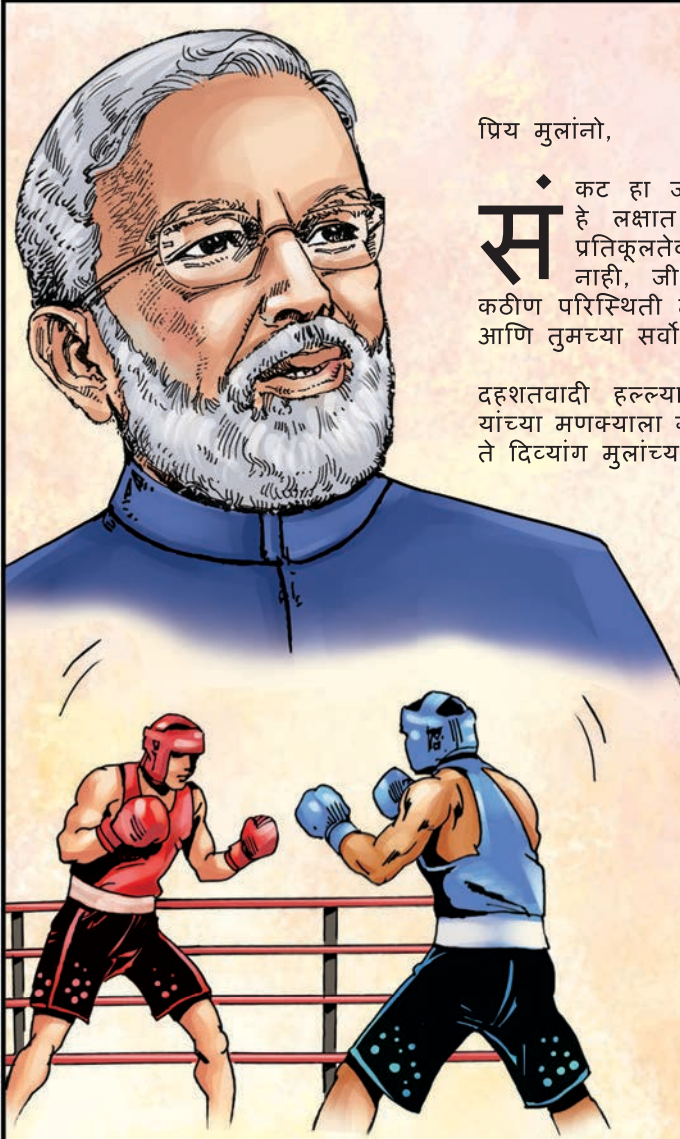
ISBN – 978-93-6127-978-2

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd, March 2024

© Ministry of Culture, Govt of India, March 2024

All rights reserved. This book is sold subject to the condition that the publication may not be reproduced, stored in a retrieval system (including but not limited to computers, disks, external drives, electronic or digital devices, e-readers, websites), or transmitted in any form or by any means (including but not limited to cyclostyling, photocopying, docutech or other reprographic reproductions, mechanical, recording, electronic, digital versions) without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

You can now get ACK stories as part of your classroom with **ACK Learn**,
a unique learning platform that brings these stories to your school with a range of workshops.
Find out more at www.acklearn.com or write to us at acklearn@ack-media.com.

प्रिय मुलांनो,

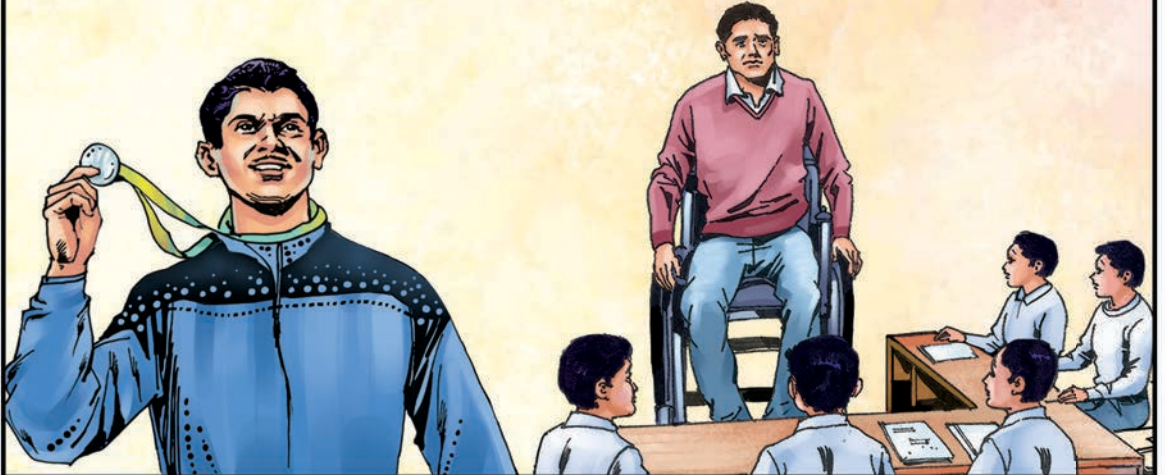
सं कट हा जीवनाचा अपरिहार्य भाग आहे. तथापि, हे लक्षात ठेवणे महत्वाचे आहे की ही तुमची प्रतिकूलतेवरची प्रतिक्रिया असते आणि प्रतिकूलतेनेच नाही, जी तुमच्या जीवनाचा मार्ग ठरवते. एक कठीण परिस्थिती म्हणजे तुमच्या भीतीवर मात करण्याची आणि तुमच्या सर्वोच्च क्षमतेपर्यंत पोहोचण्याची संधी.

दहशतवादी हल्ल्यात काश्मीरमधील जावेद अहमद टाक यांच्या मणक्याला गोळी लागली. नशिवाला शाप देण्याऐवजी ते दिव्यांग मुलांच्या शिक्षणाचे चॅम्पियन बनले.

लांब उडी पद मुरली श्रीशंकरने आजारपणाशी झुंज देत विजेतेपद पटकावले.

एखाद्या अडथळ्याला सामोरे जाण्याची वृत्ती ही कदाचित सर्वात मोठी ताकद आहे. जगविख्यात बॉक्सर होण्याच्या वाटेवर असलेल्या एका सामान्य कुटुंबातील सुरक्षारक्षकाचा मुलगा आकाश गोरखाचे उदाहरण घ्या.

मला आशा आहे की या कथा मानवी आत्म्यावरील आपला विश्वास दृढ करतील आणि आपल्याला शिकवतील की कधीकधी आव्हान आणि संधी यांच्यातील फरक केवळ दृष्टीकोन असतो.

सामग्री

1	आकाश रमेश गोरखा	3
2	पाटीदार अतुल	5
3	डॉ सपन कुमार पत्रलेख	8
4	जावेद अहमद टाक.	11
5	एम. योगनाथन	14
6	मुरली श्रीशंकर	17
7	पुण्यम पूनकावनम्	20
8	रामकुमार जोशी	23
9	साईखोम सुरचंद्र सिंह	26
10	संतोष सिंह नेगी	28
11	यूथ फॉर परिवर्तन	30

आकाश रमेश गोरखा

शाळेत खेळाचा काळ होता.

पूजा, तू फारच वेगाने धावतेस!

मोठी झाल्यावर मला धावपटू म्हणून भारताचे प्रतिनिधित्व करायचे आहे.

हे एक उत्तम ध्येय आहे, पूजा! भारताचे नाव उंचावणार्या आकाश गोरखा या खेळाडूबद्दल सांगतो.

आकाशचे वडील रमेश गोरखा हे पुण्यात सुरक्षारक्षक म्हणून काम करत होते. २१ वर्षांपूर्वी ते नेपाळहून भारतात आले होते आणि त्यांना उदरनिर्वाह करणे कठीण जात होते.

माझ्या दोन्ही मुलांनी माझ्यापेक्षा चांगले आयुष्य जगावं, अशी माझी इच्छा आहे.

होय, आपली मुले खूप हुशार आहेत. ते चांगली कामगिरी करतील.

चार जणांचे हे कुटुंब एका छोट्या पार्किंग शेडमध्ये राहत होते. आकाशचे बालपण आजूबाजूच्या उद्यानात खेळण्यात गेले. एक दिवस -

ही बॉक्सिंग स्पर्धा मनोरंजक वाटते. मलाही सामील व्हायचे आहे!

आकाशने स्पर्धेच्या आयोजकांशी संवाद साधला आणि तेव्हाच त्याचा खेळातील प्रवास सुरू झाला.

त्यावेळी बॉक्सिंग प्रशिक्षक उमेश जगदाळे यांनी आकाशला मित्रांसोबत सराव करताना पाहिले.

या मुलाचे रिफ्लेक्स चांगले आहेत. त्याच्यात नैसर्गिक प्रतिभा आहे.

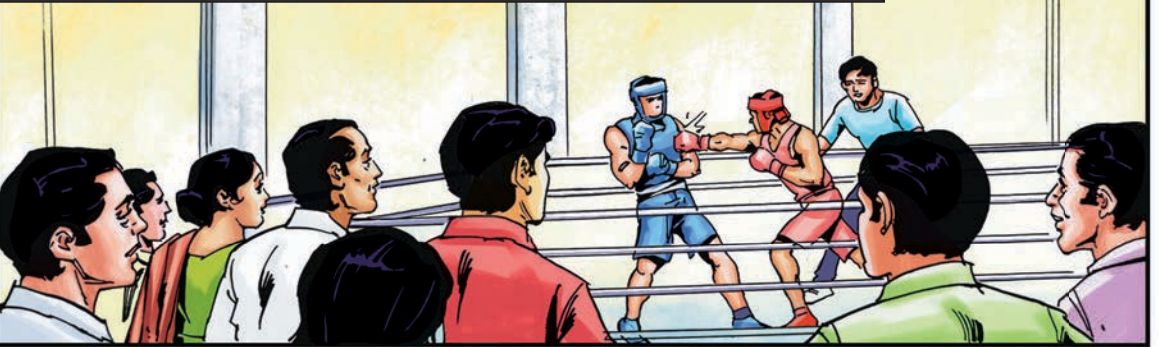
प्रशिक्षकांनी आकाशच्या आई-वडिलांशी चर्चा केली, ज्यांनी खूप सहकार्य केले. २०१० मध्ये त्याने आकाशला महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट ऑफ गेम्स अँड स्पोर्ट्समध्ये प्रशिक्षण देण्यास सुरुवात केली.

कोणत्याही खेळासाठी एकाग्रता आणि शिस्त लागते. उत्कृष्ट होण्यासाठी कठोर परिश्रम करण्याची तयारी ठेवली पाहिजे

होय सर! मी माझे सर्वस्व पणाला लावीन.

प्रशिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली आणि आई-वडिलांच्या पाठिंब्यामुळे आकाशने आपली प्रतिभा फुलू देण्यासाठी खूप मेहनत घेतली. लवकरच त्याने व्यावसायिक स्पर्धा सुरू केली.

त्याने २०१७ च्या ज्युनियर राष्ट्रीय स्पर्धेत रौप्य पदक आणि २०१८ च्या खेळो इंडिया स्पर्धेत ब्राँझपदक जिंकले. थोड्याच काळात -

ओळखा बाबा काय झालंय? मला आर्मी ट्रेनिंग इन्स्टिट्यूटमध्ये दाखल करण्यात आले आहे.

ही तर आनंदाची बातमी आहे! आता तुम्हाला चांगल्या सुविधा आणि ट्रेनरही मिळतील.

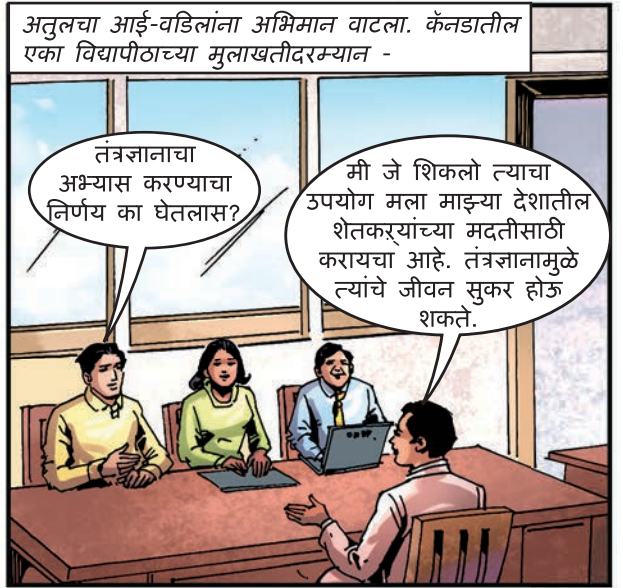
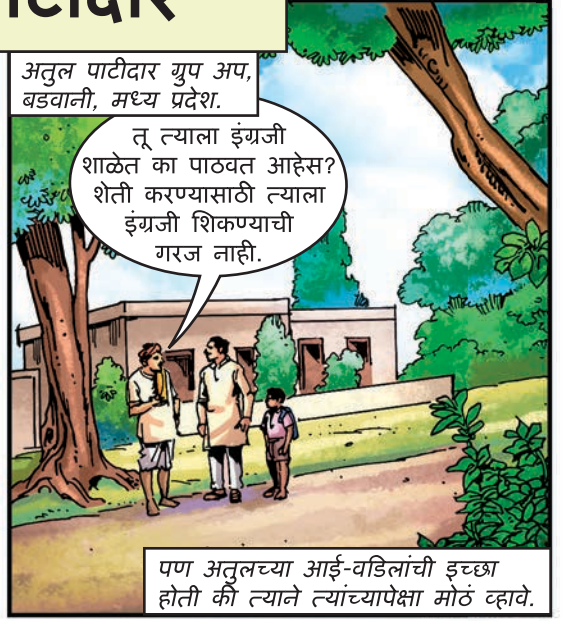
पोरा आता तुला कोणीही रोखू शकणार नाही.

त्यानंतर आकाशने राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्पर्धांमध्ये अनेक पारितोषिके मिळवली आहेत, भारताचे नाव उंचावले आहे आणि विजयासाठी जोमाने सराव केला आहे.

पंतप्रधान मोदींनीही मन की बात या रेडिओ शोमध्ये आकाशच्या जिद्दीचे आणि यशाचे कौतुक केले.

अतुल पाटीदार

अतुल आणि त्यांच्या टीमने बडवानीतील सहा हजार शेतकऱ्यांसोबत वेळ घालवून त्यांची आव्हाने समजून घेतली. यानंतर -

फार्मकार्टची ओळख करून देण्यासाठी आम्ही उत्सुक आहोत. हे एक ऑनलाइन फार्म सुपरस्टोअर आहे जिथे आपण बियाणे, खते, कीटकनाशके ऑर्डर करू शकता आणि शेतीच्या टिप्स देखील मिळवू शकता.

अतुलच्या या घोषणेला गावात संमिश्र प्रतिसाद मिळाला.

तंत्रज्ञानाविषयी आपल्याला काहीच माहिती नाही. आपल्यापैकी बरेच जण सुशिक्षितही नाहीत.

आमची टीम आपल्याला फार्मकार्टवर नोंदणी करण्यात मदत करेल. जेव्हा आपल्याला काय हवे आहे ते दिसेल तेव्हा फक्त त्याच्या शेजारच्या बॉक्सवर टॅप करा. ते इतकं सोपं आहे.

नोंदणी दरम्यान -

आपण आमच्या माहितीचा गैरवापर करणार नाही हे आम्हाला कसे कळेल?

तुम्हाला युनिक आयडेंटिफिकेशन कोड दिला जाईल जो फक्त तुम्हीच वापरू शकता. तुमची सर्व माहिती तिथे साठवली जाईल.

अतुल भाई, आम्हाला आमची उत्पादने किती लवकर मिळतील? ते गोळा करायला कुठे जायचे?

एका बटणाच्या क्लिकवर तुम्ही अगदी सहजपणे ऑनलाइन शॉपिंग आणि पेमेंट करू शकता. ऑर्डर केल्यानंतर ३६ तासांच्या आत सर्व उत्पादने आपल्या घरी वितरित केली जातील.

माझ्या शेतासाठी सर्व काही मिळवण्यासाठी मला संपूर्ण दिवस बाजारात घालवावा लागत नाही. तसेच मला रोख रक्कमही बाळगायची गरज नाही.

होय, आपण बाजारभावापेक्षा कमी किमतीत सहज आणि जोखीम न घेता खरेदी करू शकता.

जवळच्या भागात सेवा देत उच्च मागणी पूर्ण करण्यासाठी बडवानी येथे पहिले फार्मकार्ट डिजिटल स्टोअर उघडले गेले.

फार्मकार्टने डिलिव्हरी मॉडेल देखील सादर केले ज्यामुळे वाहतुकीचा खर्च वाचविण्यास आणि स्थानिक रोजगार निर्माण होण्यास मदत झाली.

समाजातील कोणीही फार्मकार्ट उत्पादने वितरित करू शकतो हे खरे आहे का?

होय, फक्त फार्मकार्टवर नोंदणी करा आणि गोळा करण्यासाठी आणि वितरित करण्यासाठी आपला आयडी दर्शवा.

शेतकऱ्यांना पिकांची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी आणि नफा वाढविण्यासाठी फार्मकार्टने आगरी निदान ही सल्लागार सेवा दिली.

हजारो शेतकऱ्यांना त्यांच्या सेवेचा फायदा होऊ लागला आणि फार्मकार्टची २०१८ मध्ये टॉप ५० ग्लोबल इनोव्हेटिव्ह स्टार्टअप्सपैकी एक म्हणून निवड करण्यात आली.

फार्मकार्ट शॉपिंग, डिलिव्हरी आणि कन्सल्टन्सी या सर्वांची सांगड घालते! आम्ही शेतकऱ्यांना इंटरनेट वापरण्यास आणि व्यवसाय मालकांप्रमाणे विचार करण्यास प्रोत्साहित करतो

कोविड-१९ च्या काळात फार्मकार्ट शॉपिंग प्लॅटफॉर्मवर १,००० उत्पादने आधीच सूचीबद्ध करण्यात आली होती. टाळेबंदीच्या काळात -

दुर्गम भागातही शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचण्यासाठी आपण आपल्या सेवेचा विस्तार केला पाहिजे. टाळेबंदीमुळे त्यांच्या शेतीवर परिणाम होता कामा नये.

ऑक्टोबर २०२० मध्ये मन की बात या रेडिओ शोमध्ये पंतप्रधान मोदींनी याचे कौतुक केले होते.

२०२१ मध्ये -

भैय्या, फार्मकार्टमुळे आम्हाला आमची उत्पादने वेळेवर मिळत आहेत पण शेतीची अवजारे मिळणे कठीण आहे. हे खरोखर महाग आहे आणि आम्हाला ते परवडत नाही.

आमच्या रेंटल फार्म सेवा वापरून का पाहत नाहीत? शेतीची अवजारे भाड्याने घेऊ शकता. आणि सुट्या उपकरणांसह ते आमच्या प्लॅटफॉर्मवर सूचीबद्ध करून कमाई करू शकतात.

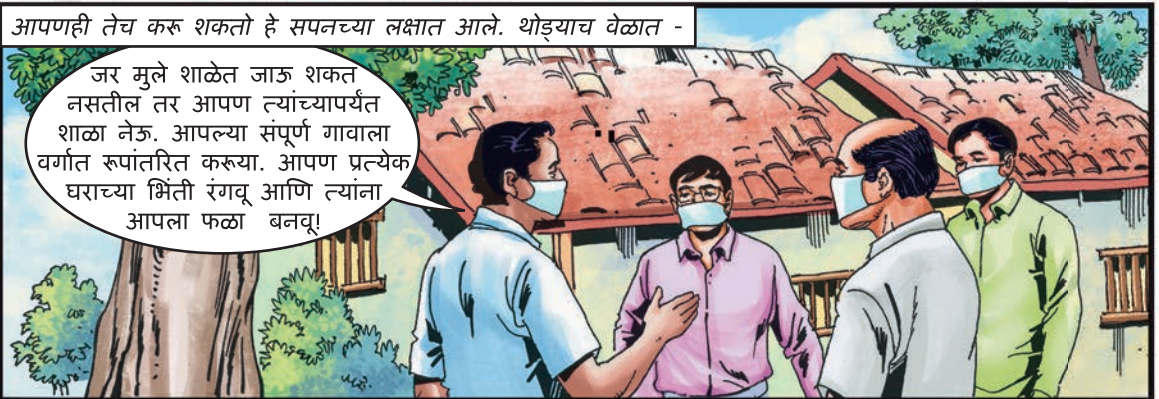

फार्मकार्टची मध्य प्रदेशात सुमारे २,००० ठिकाणे आहेत आणि १,००,००० पेक्षा जास्त शेतकऱ्यांना सेवा देते.

फार्मकार्टची १०२ जणांची टीम आहे. भारतातील शेतकऱ्यांना सातत्याने वाढण्यास मदत करण्यासाठी आम्ही कटिबद्ध आहोत.

डॉ. सपनकुमार पत्रलेख

भिंती रंगविण्यासाठी आणि त्यांना फळ्यामध्ये रूपांतरित करण्यासाठी आम्हाला आपल्या मदतीची आवश्यकता आहे.

आम्ही आपल्या मुलांच्या शिक्षणाला पाठिंबा देण्यासाठी आलो आहोत.

आमचं अखूब
गाव आता एक
मोठी शाळा!

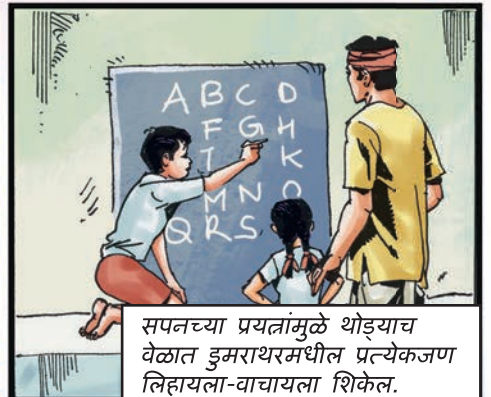
जाऊन
वर्णमालेची
अक्षरे भितींवर
रंगवूया.

भिंतीवरचा
 माझा गणिताचा
 प्रश्न बघा!

मला
 इथे शिकायला
 आवडतं. खेळताना
 आपण शिक्
 शकतो.

$\frac{1}{2}$ $\frac{2}{4}$

$5 + 3 = 8$
 $6 + 4 = 10$
 $7 + 5 = 14$

जावेद अहमद टाक

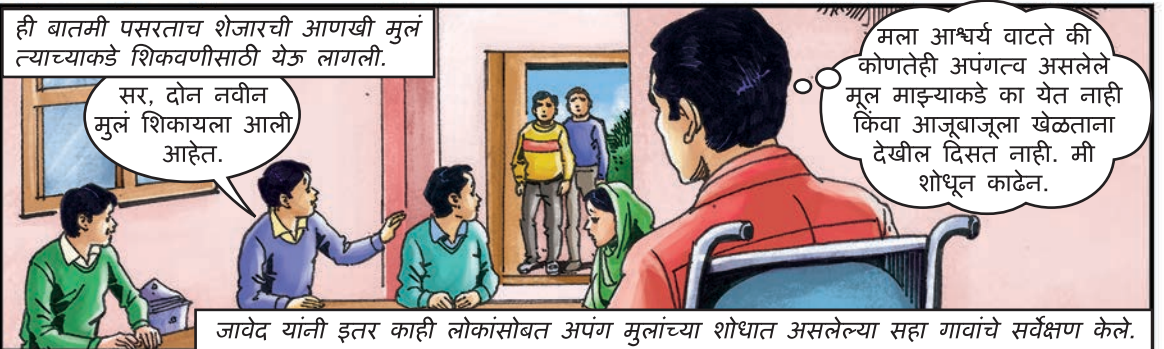
जावेद अहमद बीएस्सी* च्या शेवटच्या वर्षात होता तेव्हा त्याने अनंतनाग मध्ये आपल्या काका आणि चुलत बहिणीकडे राहण्याचा निर्णय घेतला. २१ मार्च १९९७ च्या मध्यरात्रीच्या सुमारास -

बॅंग बॅंग

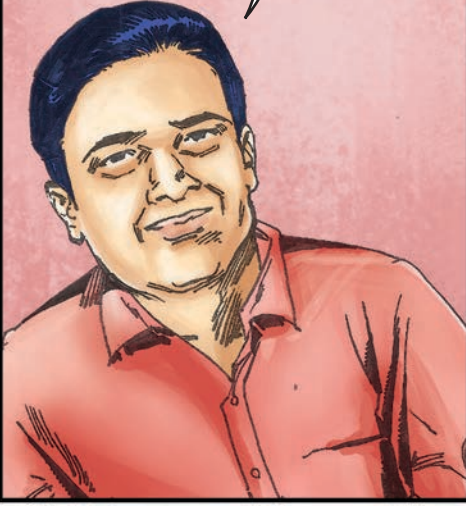
नॅशनल कॉन्फरन्स पक्षाचे शाखा प्रमुख असलेल्या जावेद यांच्या चुलत भावाला लक्ष्य करून हा दहशतवादी हल्ला करण्यात आला.

अपंग मुले एकतर अलिस असतात किंवा पूर्णपणे उपेक्षिततरी असतात, हे त्यांच्या लक्षात आले.

आजपासून मी माझे सर्व लक्ष या मुलांकडे केंद्रित करणार आहे.

पुढचे काही महिने त्यांनी अनेक अपंग मुलांच्या पालकांची समजूत काढली आणि त्यांना शिकवायला सुरुवात केली.

नुसते शिक्षण पुरेसे नाही. त्यामुळे अनेक मुलांकडे सामान्य जीवन जगण्यासाठी श्रवणयंत्र किंवा व्हीलचेअर सारखी आवश्यक साधने नसतात. आपण त्यांच्यासाठी अधिक प्रयत्न केले पाहिजेत आणि त्यांना त्यांच्या हक्कांची जाणीव करून दिली पाहिजे.

दिव्यांगांच्या समस्या सोडविण्यासाठी जावेदनी २००३ मध्ये ह्युमॅनिटी वेल्फेअर ऑर्गनायझेशन हेल्पलाइन नावाची स्वयंसेवी संस्था* सुरू केली.

आमची संस्था दिव्यांगांना आर्थिक, शैक्षणिक आणि वैद्यकीय मदत करेल आणि त्यांना सहाय्यक उपकरणांसह मदत करेल. आम्ही त्यांच्या हक्कांसाठी लढू आणि लोकांना अधिक जागरूक करण्यासाठी कार्यक्रम आयोजित करू.

त्यांच्या प्रयत्नांतून काश्मीर विद्यापीठात रॅम्प बसवण्यात आणि श्रीनगरमधील राजभवन अपंगस्नेही करण्यात संस्थेला यश आले आहे.

संस्थेने २००८ मध्ये जैबा आपा इन्स्टिट्यूट ऑफ इन्क्लुसिव्ह एज्युकेशन नावाची शाळाही सुरू केली. दहा वर्षांनंतर १०० हून अधिक अपंग मुले तेथे शिक्षण घेतात.

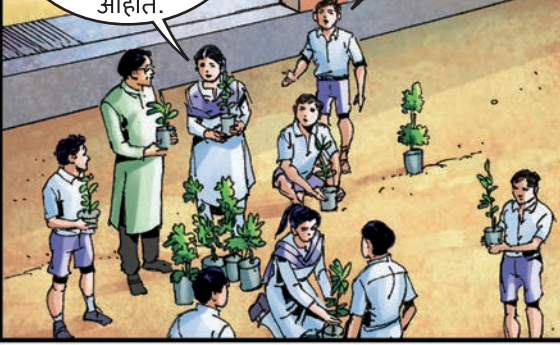
जावेदच्या या कार्याचे जगभरातून कौतुक आणि मान्यता मिळाली आहे. २०२० मध्ये त्यांना त्यांच्या समाजातील योगदानाबद्दल प्रतिष्ठेच्या पद्मश्री पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले होते.

एम. योगनाथन

नायर सरांनी
विद्यार्थ्यांसाठी
वृक्षारोपण मोहीम
राबविली होती.

सर, जर आपण
प्रत्येकाने एक झाड
लावले तर आज आपण
मिळून जवळपास १००
झाडे लावणार
आहोत.

पर्यावरणासाठी
हे मोठे योगदान
आहे, असे मला
वाटते.

मला असं वाटत
नाही। पर्यावरणात बदल
घडवून आणण्यासाठी
प्रत्येकाने १०० झाडे
लावली पाहिजेत.

किंवा
अजून
जास्त?

ते अशक्य
होईल सर.

अजिबात नाही। तामिळनाडूतील
मारिमुथु योगनाथन नावाच्या एका बस
कंडक्टरची गोष्ट सांगतो, ज्याने गेल्या
तीन दशकांत १,२८,००० हून अधिक
झाडे लावली आहेत.

वाह!
त्याने ते कसे
केले?

मारिमुथू हा एक लहान मुलगा होता जो आपल्या
आईबरोबर निलगिरी* मध्ये राहत होता. एक दिवस -

अहो,
थांबा. झाडे तोडू
नका.

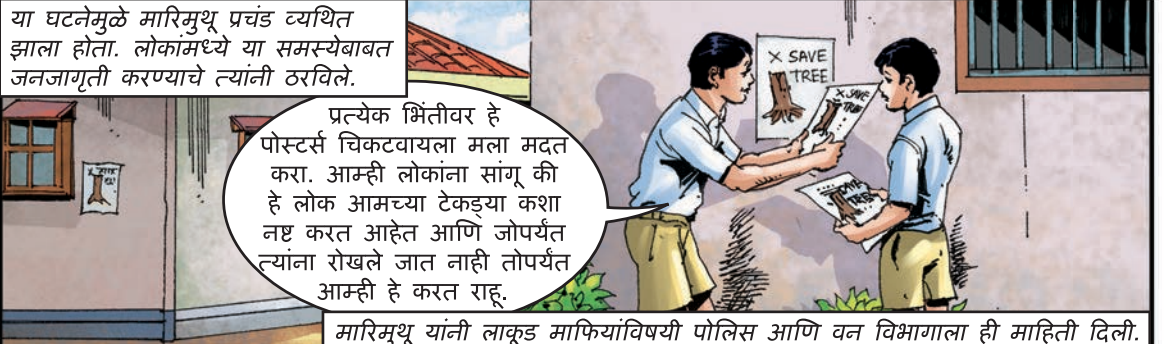
लहान
मुला, तुला फटके
देण्याअगोदर
पळ जा.

या घटनेमुळे मारिमुथू प्रचंड व्यथित
झाला होता. लोकांमध्ये या समस्येबाबत
जनजागृती करण्याचे त्यांनी ठरविले.

प्रत्येक भिंतीवर हे
पोस्टर्स चिकटवायला मला मदत
करा. आम्ही लोकांना सांगू की
हे लोक आमच्या टेकड्या कशा
नष्ट करत आहेत आणि जोपर्यंत
त्यांना रोखले जात नाही तोपर्यंत
आम्ही हे करत राहू.

मारिमुथू यांनी लाकूड माफियांविषयी पोलिस आणि वन विभागाला ही माहिती दिली.

जेव्हा मारिमुथू १३ वर्षाचा होता -

वनीकरणाला वाहिलेल्या त्यांच्या आयुष्यभराच्या प्रवासाची ती सुरुवात होती.

मारिमुथू मोठा झाला आणि त्याने कोयंबदूरमध्ये तामिळनाडू राज्य परिवहन महामंडळात बस कंडक्टर म्हणून नोकरी स्वीकारली.

त्यांच्याकडून बहुतांश प्रवाशांना रोपांची भेट मिळाली.

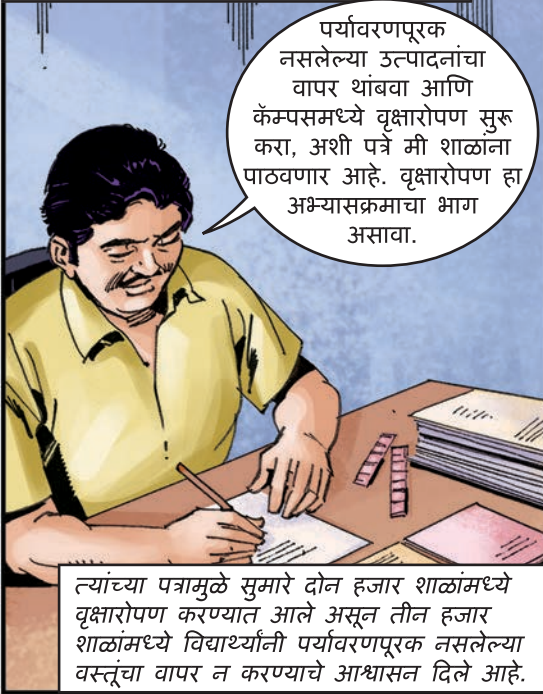
जसजशी वर्षे गेली तसतसे मारिमुथुला वाटू लागले की केवळ रोपे वाटणे आणि लावणे पुरेसे नाही.

लवकर-

मारिमुथू यांनी आपल्या उत्पन्नाच्या जवळपास ४० टक्के रक्कम रोपे आणि जनजागृती मोहिमेवर खर्च करण्यास सुरुवात केली.

पर्यावरणपूरक नसलेल्या उत्पादनांचा वापर थांबवा आणि कंपसमध्ये वृक्षारोपण सुरू करा, अशी पत्रे मी शाळांना पाठवणार आहे. वृक्षारोपण हा अभ्यासक्रमाचा भाग असावा.

त्यांच्या पत्रामुळे सुमारे दोन हजार शाळांमध्ये वृक्षारोपण करण्यात आले असून तीन हजार शाळांमध्ये विद्यार्थ्यांनी पर्यावरणपूरक नसलेल्या वस्तूंचा वापर न करण्याचे आश्वासन दिले आहे.

शाळा आणि महाविद्यालयांमध्ये जनजागृती मोहीम राबविण्यासाठी मारिमुथू यांनी एलसीडी प्रोजेक्टरही खरेदी केला.

आणि म्हणूनच आपल्या कचऱ्याचे कंपोस्टिंग सुरू करणे आणि प्लास्टिकला नाही म्हणणे महत्वाचे आहे.

मारिमुथू यांनी आतापर्यंत तीन लाखांहून अधिक रोपे लावली असून पर्यावरण विषयक जनजागृती करण्यासाठी तामिळनाडूतील तीन हजारांहून अधिक शाळा आणि महाविद्यालयांना भेटी दिल्या आहेत.

पर्यावरणाप्रती असलेल्या त्यांच्या बांधिलकीची दखल घेत भारत सरकारने २००८ मध्ये त्यांना प्रतिष्ठेचा इको वॉरियर पुरस्कार दिला.

तामिळनाडू सरकारने ५४ वर्षीय कंडक्टरला 'सुब्रह्मण्य सुजल सियाल वीरार' ही उपाधी बहाल केली आहे.

मुरली श्रीशंकर

मुरली श्रीशंकर यांचा जन्म २७ मार्च १९९९ रोजी केरळमधील पलक्कड येथे एस. मुरली आणि के. एस. बिजिमोल यांच्या पोटी झाला.

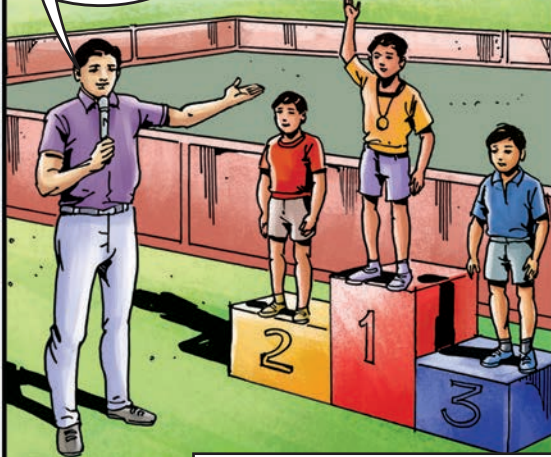

त्यांच्यामुळेच श्रीशंकर यांना अॅथलेटिक्सची आवड निर्माण झाली. जेव्हा तो खूप लहान होता -

लवकरच श्रीशंकर १० वर्षांखालील गटात राज्यस्तरीय चॅम्पियन बनला.

आणि पहिल्या स्थानावर पुन्हा एकदा आपल्याकडे श्रीशंकर आहे!

वयाच्या १३ व्या वर्षी श्रीशंकर धावण्यापासून लांब उडीकडे वळला.

त्याचे वडील स्वतः माजी आंतरराष्ट्रीय ट्रिपल जंपर होते, कठोर प्रशिक्षक आणि कठोर टास्कमास्टर होते.

लक्षात ठेव, माझ्या पोरा, मी कधीकधी कठोर असू शकतो कारण मी देखील तुझा प्रशिक्षक आहे परंतु तू विश्वास ठेवला पाहिजे की माझ्या मनात नेहमीच तुझे सर्वोत्तम हित असेल.

मला माहित आहे, आचा*.

श्रीशंकर यांना उत्कृष्ट कामगिरी करण्यात त्याच्या वडिलांची काळजी आणि बांधिलकी महत्वाची ठरली.

मार्च २०१८ मध्ये श्रीशंकर राष्ट्रकुल स्पर्धेत सहभागी होणार होता. मात्र, तो आजारी पडला आणि -

आपल्याला अपॅडिसाइटिस आहे आणि त्वरित शस्त्रक्रियेची आवश्यकता असेल.

अरे नाही! म्हणजे मी स्पर्धेला उतरू शकत नाही.

शस्त्रक्रियेनंतर श्रीशंकर यांना लिक्विड डाएटवर राहावे लागले, ज्यामुळे वजन कमी झाले आणि अशक्तपणा आला.

तथापि, दोन महिन्यांनंतर २०१८ आशियाई ज्युनियर अॅथलेटिक्स चॅम्पियनशिपमध्ये त्याने भाग घेतला -

तर भारताच्या मुरली श्रीशंकरने ७.४७ मीटर उडी मारून ब्रॉन्जपदक पटकावले.

ऑगस्ट २०१८ मध्ये जकार्ता येथे झालेल्या आशियाई क्रीडा स्पर्धेतही तो सहाव्या स्थानावर राहिला होता.

सप्टेंबर २०१८ मध्ये भुवनेश्वर येथे झालेल्या राष्ट्रीय खुल्या अॅथलेटिक्स अजिंक्यपद स्पर्धेत श्रीशंकरने ८.२० मीटर उडी मारून राष्ट्रीय विक्रम मोडला होता.

अभिनंदन! यामुळे २०१९ च्या जागतिक अॅथलेटिक्स चॅम्पियनशिपसाठी पात्र ठरणारा तुम्ही पहिला भारतीय खेळाडू आहात.

श्रीशंकर ला चॅम्पियनशिपच्या अंतिम फेरीत प्रवेश करता आला नाही, पण तो अबाधित राहिला.

मुरली श्रीशंकर

मार्च २०२१ मध्ये श्रीशंकरने पतियाळा येथे झालेल्या फेडरेशन चषकात ८.२६ मीटर उडी मारून आपलाच विक्रम मोडला होता.

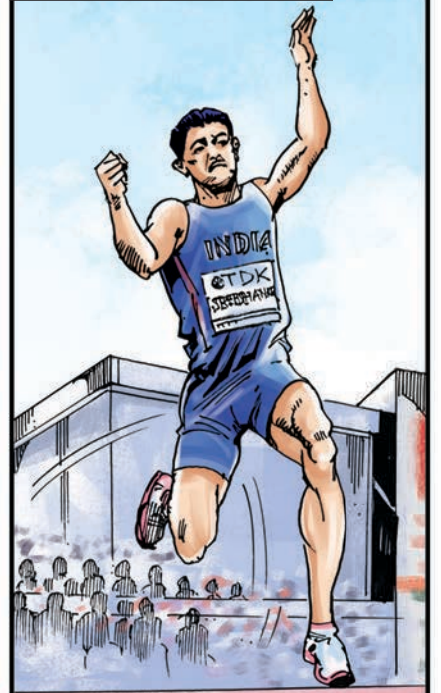
... आणि टोकियो ऑलिंपिकसाठी पात्र ठरला!

स्पर्धेदरम्यान तो दडपणाखाली झुकला आणि अंतिम फेरीत प्रवेश करण्यात अपयशी ठरला.

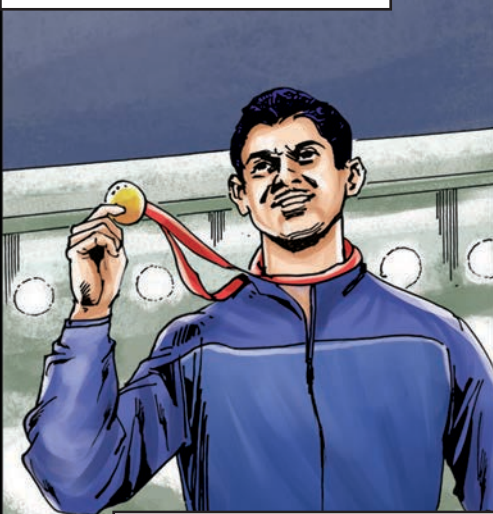
मात्र, कोणतेही अपयश त्याला खाली खेचू शकले नाही. कुटुंबाच्या पाठिल्यामुळे आणि स्वतःच्या जिद्दीच्या जोरावर श्रीशंकर आपल्या पुढील ध्येयाकडे वाटचाल करत होते.

२०२२ मध्ये झालेल्या वर्ल्ड अॅथलेटिक्स चॅम्पियनशिपमध्ये त्याने अंतिम फेरी गाठली...

... आणि ७.९६ मीटर उडी मारून सातव्या स्थानावर राहिला.

त्याच वर्षी श्रीशंकर २२ व्या राष्ट्रकुल स्पर्धेत रौप्यपदक जिंकणारा भारताचा पहिला पुरुष लांब उडीपटू ठरला.

झुरिच डायमंड लीग* स्पर्धेत पहिल्या तीन स्थानांवर पोहोचणाऱ्या तीन भारतीय खेळाडूंपैकी तो एक होता.

आजारपण किंवा पराभवाची पर्वा न करता श्रीशंकर आपल्या शिरपेचात मनाचे तुरे खोवत चालला आहे, सर्वात अलीकडचा पुरस्कार म्हणजे अर्जुन पुरस्कार.

*एक वार्षिक स्पर्धा ज्यामध्ये पंधरा शीर्ष प्रमुख निमंत्रित ट्रॅक आणि फील्ड अॅथलेटिक्स स्पर्धांचा समावेश आहे

पुण्यम पूंगवनम ।

दिल्लीत लग्नसराईचा हंगाम होता.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी -

शाळेत -

२००३ मध्ये आयपीएस अधिकारी पी. विजयन यांची शबरीमाला येथे विशेष अधिकारी म्हणून नेमणूक करण्यात आली.

मात्र, पुदील काही वर्षात विजयन यांना तीर्थक्षेत्राची मोठी समस्या जाणवली.

वर्षागणिक हे नाजूक वर्षावन अधिकाधिक घाणेरडे आणि घाणेरडे होत चालले आहे.

पम्पा नदी* तशीच आहे, ज्यात भाविक आपले वापरलेले कपडे आणि इतर कचरा सोडून जातात.

पेरियार व्याघ्र प्रकल्पात असलेल्या तीर्थक्षेत्रातील वन्यजीवांनाही याचा फटका बसत असल्याचे पोलिस अधिकाऱ्यांच्या लक्षात आले.

एक रानटी हत्ती मृतावस्थेत आढळला असून त्याच्या पोटात मोठ्या प्रमाणात प्लास्टिक आढळून आले आहे.

शबरीमाला येथे दरवर्षी दहा कोटींहून अधिक भाविक येतात. अवघ्या ६५ दिवसांच्या पीक सीझनमध्ये १२५ टन कचरा तयार होतो.

मंदिराकडून साफसफाईची सर्वतोपरी मोहीम राबवूनही कचऱ्याचे ढीग परत येतात.

विजयनयांनी या समस्येचा सखोल विचार केला. एक दिवस -

शबरीमालाचे तत्त्व 'तत्त्वम असी' आहे, ज्याचा अर्थ 'तू अस्तित्त्व आहेस, तू देव आहेस' असा करता येईल. एक देव ती जागा घाण करून दुसऱ्याने स्वच्छ करण्याची अपेक्षा कशी करू शकतो? आपण एक प्रकल्प सुरू करूया जिथे प्रत्येक भक्ताला हे समजेल की सेवा आणि स्वच्छता हा त्याच्या दैवाच्या प्रवासाचा एक भाग आहे.

त्यानंतर पोलिस विभागाने त्रावणकोर देवस्वम बोर्ड^१, रॅपिड अॅक्शन फोर्स (आरएएफ), आरोग्य विभाग, अग्निशमन विभाग आणि स्वयंसेवी संस्थांशी सहकार्य केले...

या प्रकल्पाच्या माध्यमातून प्रत्येक यात्रेकरू जबाबदार आणि जाणीवपूर्वक तीर्थयात्रेचा मार्ग स्वीकारू शकतो.

... पुण्यम पूनकवनाम** प्रकल्प सुरू करणे.

*शबरीमाला मंदिर पंपा नदीच्या काठावर आहे

**शबरीमाला चे दिव्य उद्यान भगवान अय्यप्पा

^१दक्षिण भारतातील सुमारे १,२५२ मंदिरांचे व्यवस्थापन करणारी स्वायत्त संस्था

पुढील काही महिन्यांत अनेक चर्चा झाल्या आणि सात पवित्र तत्वांसह २०११ मध्ये हा प्रकल्प सुरू करण्यात आला.

प्रत्येक अय्यप्पा* ने पर्यावरणावर विपरीत परिणाम होईल अशी कोणतीही वस्तू, विशेषतः प्लॅस्टिक आणणार नाही याची काळजी घ्यावी.

यात्रेच्या शेवटी निर्माण होणारा सर्व कचरा आणि कचरा परत घ्या.

शबरीमलाला भेट देणार्या सर्व अय्यप्पांनी ऐच्छिक तत्वावर पंपा किंवा सन्निधानम येथे किमान एक तास स्वच्छता मोहीम राबवावी.

पंपा नदीत आंघोळ करताना साबण किंवा तेलाचा वापर करू नये किंवा जुने कपडे नदीत सोडू नयेत.

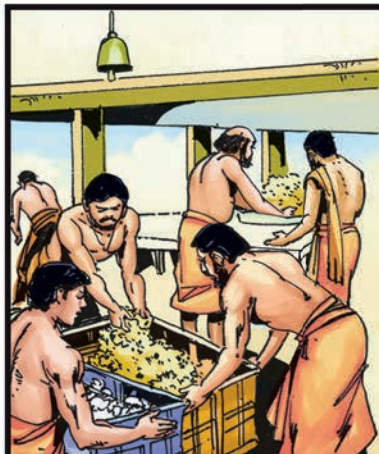
स्वच्छतागृहे स्वच्छ ठेवा आणि उघड्यावर शौचास जाऊ नका.

प्रत्येक अय्यप्पाला मंदिरात जाण्याचा समान अधिकार आहे; दर्शनासाठी रांगा मोडू नका.

तीर्थयात्रा पूर्ण झाल्यावर आपला कचरा नव्हे तर पुण्याची बीजे सोडून द्या.

तेव्हापासून रोज सकाळी ९ ते १० या वेळेत पुजारी मंदिराची साफसफाई सुरू करतात...

... आणि मंदिरातील कर्मचारी, पोलीस कर्मचारी आणि शेकडो भाविक या प्रयत्नात सहभागी होतात.

मात्र, हे पुरेसे नाही, असे विजयन याना वाटले.

विविध राज्यांतून येणार्या भाविकांना या प्रकल्पाची माहिती देणे गरजेचे आहे.

पुढील काही वर्षांत सहा राज्यांमध्ये केंद्रे स्थापन करण्यात आली आणि प्रत्येकात अनेक प्रादेशिक केंद्रे स्थापन करण्यात आली.

ही केंद्रे दर आठवड्याला मोहीम आयोजित करतात आणि शबरीमाला येथे पाळल्या जाणाऱ्या चालीरीतीबद्दल यात्रेकरूंमध्ये जागरूकता निर्माण करतात. जेणेकरून शबरीमाला पुढील पिढ्यांसाठी स्वच्छ राहील.

दक्षिण भारतातील सर्व राज्यांतील प्रत्येक जिल्ह्यात किमान एक हजार स्वयंसेवक तयार करण्याचे प्रयत्न सुरू आहेत.

*भक्तांना देवतेच्या नावानेही संबोधले जाते.

रामकुमार जोशी

बघा साहेब.
दिनेशने आपल्या
पेन्सिलच्या टोकावर
चेहरा कोरला
आहे.

हे
अविश्वसनीय
आहे! सुंदर!

दिनेशने जे केले आहे
त्याला लघुकला म्हणतात.
आज मी तुम्हाला एका
लघुकलाकाराबद्दल सांगणार
आहे, जो हजारो अक्षरे
लिहितो आणि छोट्या
छोट्या जागेत पोर्ट्रेट
काढतो.

वाह!

रामकुमार जोशी हे उना जिल्ह्यातील
जाखेडा गावातील एका सरकारी
शाळेत कनिष्ठ शिक्षक* आहेत.

१९८० च्या दशकाच्या सुरुवातीला, जेव्हा ईमेल ऐंकिवातही
नव्हता, तेव्हा रामाला पत्र लिहिण्याची आवड होती.

संपादकांना लिहिलेल्या
शेवटच्या पत्रात मी आमच्या गावाला
भेडसावणार्या पाणीटंचाईबद्दल
लिहिलं होतं - मला खात्री आहे की
यामुळे फरक पडेल!

मात्र, त्यांची विस्मयकारक ओळख
डोळ्यांसमोर येण्यापलीकडे आहे.

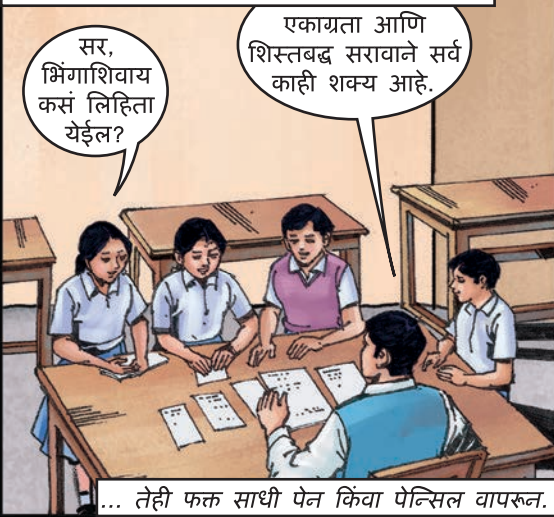
१९८४ मध्ये राम यांना पोस्टकार्डवरील लघुलेखनाची आवड निर्माण होऊ लागली.

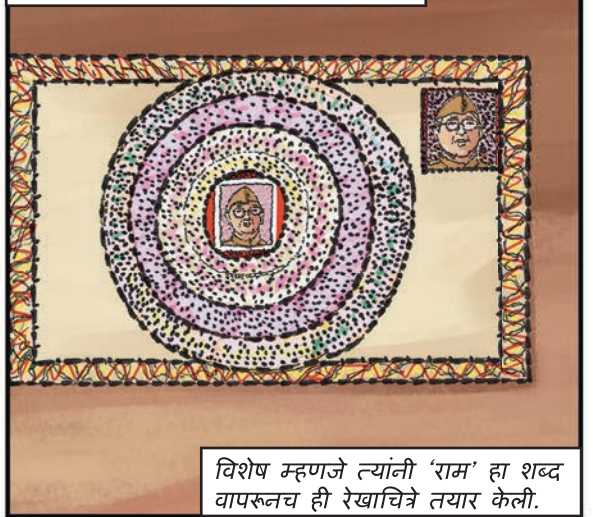
कालांतराने, त्याने प्रत्येक पोस्टकार्डवर अधिक शब्द बसविण्याची क्षमता वाढविली आणि एक दिवस -

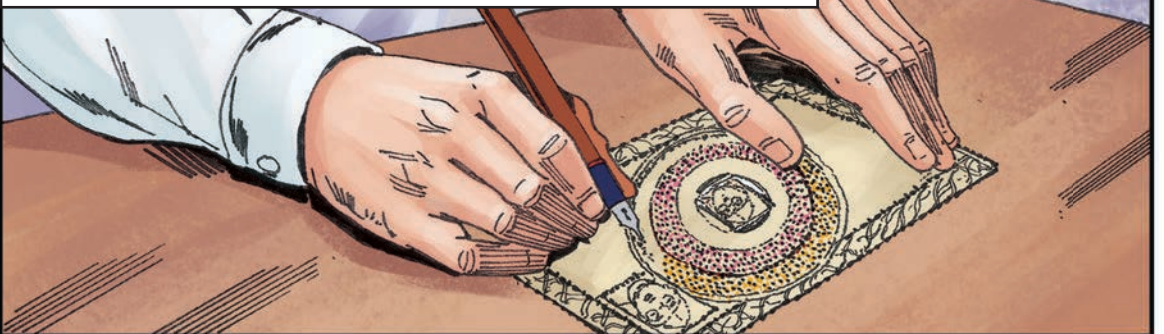
त्यांच्या लिखाणाचे सर्वात कौतुकास्पद वैशिष्ट्य म्हणजे भिंग किंवा इतर कोणत्याही उपकरणाची मदत न घेता त्यांनी ते उघड्या डोळ्यांनी केले...

एके दिवशी त्यांनी टपाल तिकिटांवर नेताजी सुभाषचंद्र बोस आणि लालबहादूर शास्त्री यांची छोटी रेखाचित्रे तयार केली.

या स्टॅम्पवर नेत्यांचा संक्षिप्त जीवनइतिहासही सामावून घेण्यात त्यांना यश आले.

तेव्हापासून रामाने अनेक सेलिब्रिटी आणि देवतांची लघुरेखा तयार केली आहे.

त्याची रेखाचित्रे काही मिलीमीटर रुंद ते सुमारे तीन फूट उंचीची आहेत.

राम यांना त्यांच्या अनोख्या कामासाठी अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत, तसेच मन की बातमध्ये त्यांचा उल्लेखही झाला आहे.

डिजिटल जगात रामाची कल्पकता, स्वतंत्र तंत्रज्ञान, कलात्मक क्षमता सतत प्रेरणा देत असतात.

साईखोम सुरचंद्र सिंह

आजूबाजूला जमतात, सगळे. आज मी तुम्हाला एका तरुण कारागिरांबद्दल सांगणार आहे, जो पुंग ड्रम बनवण्याच्या कलेचे पुनरुज्जीवन करून मणिपुरी परंपरा जिवंत ठेवत आहे.

१,८०० वर्षांपूर्वी प्राचीन मणिपूरचा मतेई* शासक खुयोई टोम्पोक याने दोन तोंडाचा हाताने वाजवायचा ढोल आणला आणि त्याला मेइतेई 'पुंग' असे नाव दिले.

हा ढोल मणिपुरी संस्कृतीचे काळीज ठरणार आहे.

मेइतेई पुंग मणिपूर मृदंग म्हणूनही ओळखला जाऊ लागला.

शेकडो वर्षांनंतर राजर्षी भाग्यचंद्रांच्या राजवटीत नट संकीर्तन नावाची सुंदर गायन परंपरा सुरू झाली आणि पुंग हे मुख्य वाद्य बनले.

मला पुंग वाजवताना आणि एकाच वेळी नाचताना पहा. गायक आणि शंखवादक माझ्यात सामील होतील.

नट संकीर्तनात किंवा मेळाव्यात पुंग वाजवले जात राहिले.

अनेक पारंपारिक मणिपुरी कलाप्रकारांमध्ये पुंग महत्त्वाचे राहिले आहे. सुरुवातीच्या काळात १९१० च्या दशकात, मणिपूरच्या हेरोक गावात एक संध्याकाळी -

आजूबाजूला जमा. परफोर्मेंस सुरू होणार आहे.

तरुण सुरचंद्र आणि त्याचे मित्र गर्दीत सामील झाले.

हे काय आहे, सुरचंद्र?

हे पुंग चोलोम आहे, आमच्या पारंपारिक नृत्यांपैकी एक. याचा अर्थ 'ढोल-ताशाची गर्जना' असा होतो. संगीतावर सादरीकरण करताना नर्तक पुंग ढोल वाजवतात.

नंतर-

फार पूर्वी
राजाचा महत्वाचा
संदेश आल्यावर सर्वांना
सावध करण्यासाठी ते
या ढोलाचा वापर
करत असत.

आता तो
आनंदी सूर आणि
नृत्याचा ढोल आहे.
बरोबर, आप्पा*?

तुम्हाला
याबद्दल इतकं
कसं कळलं?

आपा आणि
माझा मोठा भाऊ खूप
दिवसांपासून हे ढोल
बनवत आहेत. मीपण
एक दिवस ते बनवून
देईन.

जसजशी वर्षे जात गेली तसतसे सुरचंद्रांनी प्राविण्य
मिळविले मेइतेई पुंग बनवण्याची कला. २००५ मध्ये -

आम्ही अहोरात्र
काम करतो, पण
कारागिरांची संख्या कमी
होत आहे. आमच्यासाठी
भविष्य अनिश्चित
आहे.

कदाचित आपण
इतरांना ही कला शिकवण्यासाठी
कार्यशाळा आयोजित करू
शकतो. केवळ ढोल बनविणे
नव्हे, तर परंपरा जपण्याचा
विषय आहे.

सुरचंद्र आपल्या कलेला चालना देण्यासाठी
राज्याची राजधानी इम्फाळला गेले.

हे ढोल आपल्या नृत्याचा आत्मा
आहेत! आम्ही त्यांना विसरू देऊ
शकत नाही. पारंपारिक ढोल बनवताना
कधी पाहिला आहे का?

२०१९ मध्ये साईखोम सुरचंद्र सिंग यांची उस्ताद
बिस्मिल्ला खान युवा पुरस्कारासाठी निवड झाली.

मैतेई पुंगचे
सांस्कृतिक महत्त्व
आपण ओळखतो. तुमचे
काम मोलाचे आहे.

हा पुरस्कार फक्त
माझ्यासाठी नाही तर सर्व
पारंपरिक ढोल वादकांसाठी आहे!
आपण सर्व मिळून आपला
वारसा जिवंत ठेवू.

इतरांना शिकवताना ते ढोल वाजवत राहिले.

संतोष सिंह नेगी

सर, माझा हात दुखावल्यानंतर साध्या साध्या गोष्टी करणं खूप अवघड आहे.

दुखापतीमुळे तू थांबू नकोस, श्रेयस. अपंगत्व असूनही इतरांना मदत करणारे आणि बरेच काही साध्य करणारे शिक्षक संतोष सिंग नेगी यांच्याविषयी सांगतो.

संतोष जन्मतःच लहान आणि कमकुवत अंग घेऊन जन्माला आले होते. हायस्कूलमध्ये असताना आई-वडिलांना गमावल्यानंतर त्यांनी आपल्या लहान भावंडांचा सांभाळ केला.

तुम्हा दोघांना चांगलं शिक्षण आणि सुखी आयुष्य मिळावं यासाठी मी खूप मेहनत घेईन.

इयत्ता अकरावीत असताना संतोषनीं आपल्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह करण्यासाठी लहान मुलांना शिकवायला सुरुवात केली.

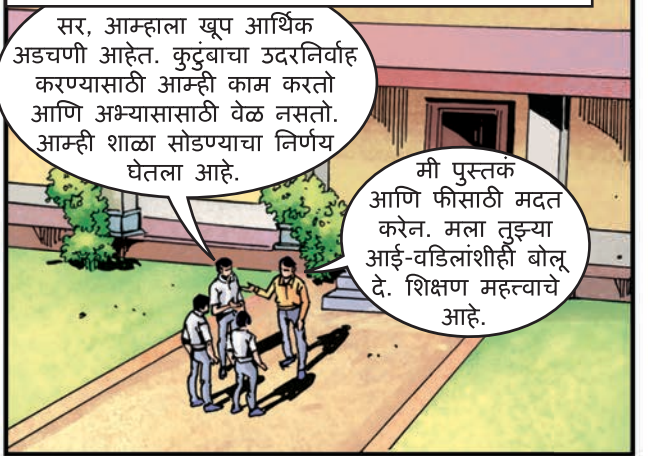
पुढच्याच वर्षी त्यांनी उत्तर प्रदेश राज्य अभियांत्रिकी परीक्षा उत्तीर्ण केली, पण -

मी इंजिनीअरिंग करणार नाही. मला माझ्या भावाला आणि बहिणीला शिकवण्यासाठी पैशांची गरज आहे.

ए.आय.आर. नजीबाद* वरील रेडिओ कार्यक्रमांचे सूत्रसंचालन करताना त्यांनी बी.एससी अभ्यासक्रमात प्रवेश घेतला.

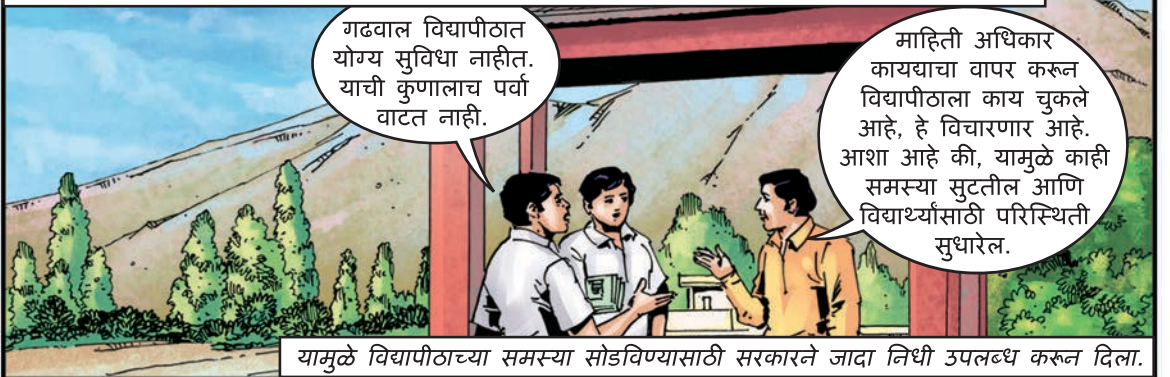
शिष्यवृत्तीसह पदव्युत्तर पदवी संपादन करून शिक्षणाची पदवी घेतल्यानंतर २००५ मध्ये ते कोटद्वारयेथील शासकीय इंटर कॉलेजमध्ये शिक्षक झाले. काही वर्षांनंतर -

सर, आम्हाला खूप आर्थिक अडचणी आहेत. कुटुंबाचा उदरनिर्वाह करण्यासाठी आम्ही काम करतो आणि अभ्यासासाठी वेळ नसतो. आम्ही शाळा सोडण्याचा निर्णय घेतला आहे.

मी पुस्तक आणि फीसाठी मदत करेन. मला तुझ्या आई-वडिलांशीही बोलू दे. शिक्षण महत्वाचे आहे.

त्यांच्या दशेतून गेलेले असल्याने संतोष नेहमीच धडपडणाऱ्या विद्यार्थ्यांना आधार देत असत. २०११ मध्ये -

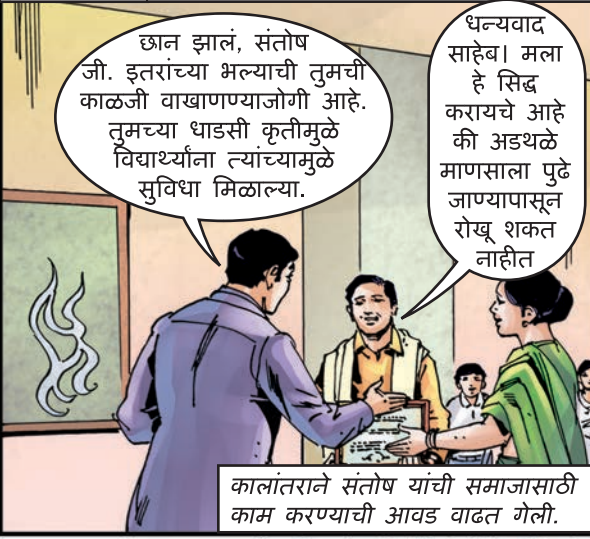

गढवाल विद्यापीठात योग्य सुविधा नाहीत. याची कुणालाच पर्वा वाटत नाही.

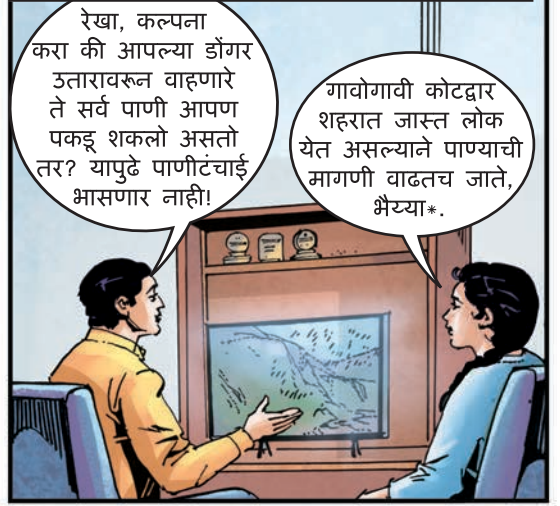
माहिती अधिकार कायद्याचा वापर करून विद्यापीठाला काय चुकले आहे, हे विचारणार आहे. आशा आहे की, यामुळे काही समस्या सुटतील आणि विद्यार्थ्यांसाठी परिस्थिती सुधारेल.

यामुळे विद्यापीठाच्या समस्या सोडविण्यासाठी सरकारने जादा निधी उपलब्ध करून दिली.

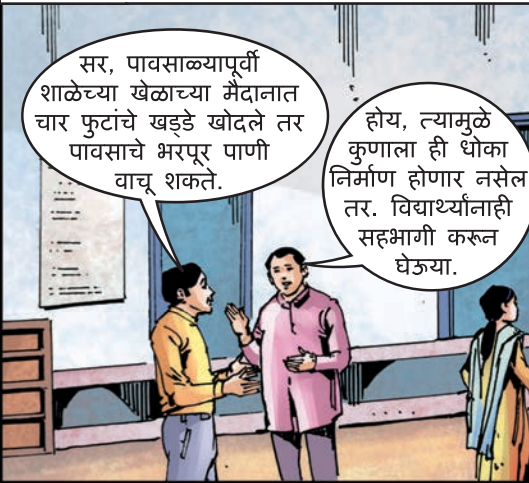
2011 मध्ये, संतोषला गॉडफ्रे फिलिप्स फाउंडेशनकडून 'माइंड ऑफ स्टील ब्रेव्हरी' पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.

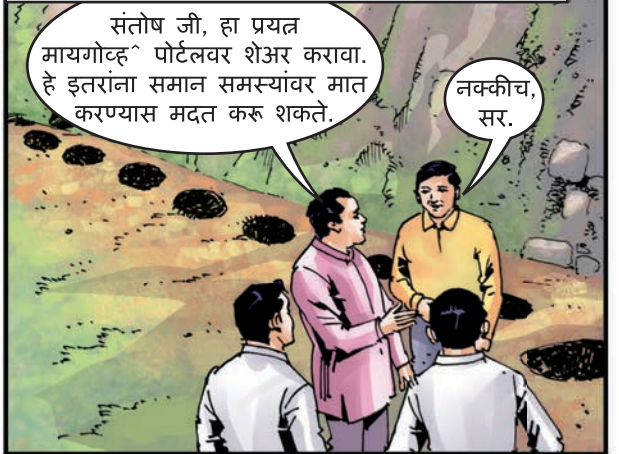
उत्तराखंडमध्ये मान्सूनमुळे सातत्याने पूर आणि नुकसान होत असते. उन्हाळ्यात पाणीटंचाई निर्माण होऊन भूजल पातळी खालावली. २०१६ मध्ये -

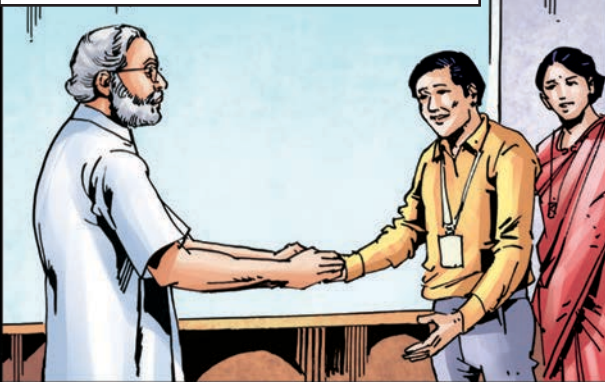
संतोष यांनी कोटद्वारयेथील शासकीय इंटर कॉलेजचे प्राचार्य जगमोहनसिंग रावत यांच्याशी संपर्क साधला.

विद्यार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग असल्याने पावसाचे पाणी गोळा करण्यासाठी आणि पूर येऊ नये यासाठी खेळाच्या मैदानाच्या बाजूला २५० छोटे खड्डे खोदण्यात आले.

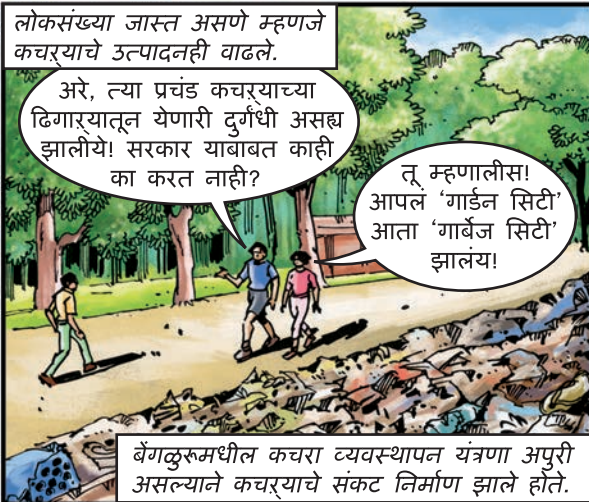
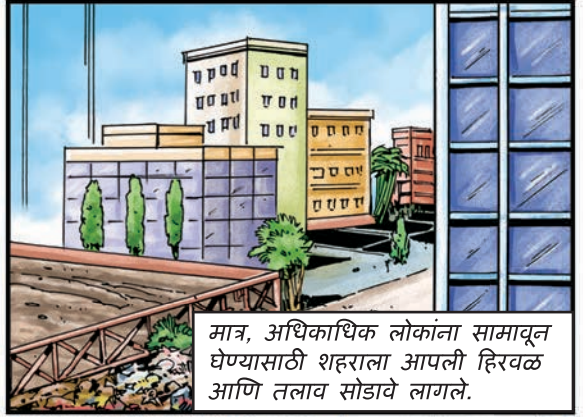
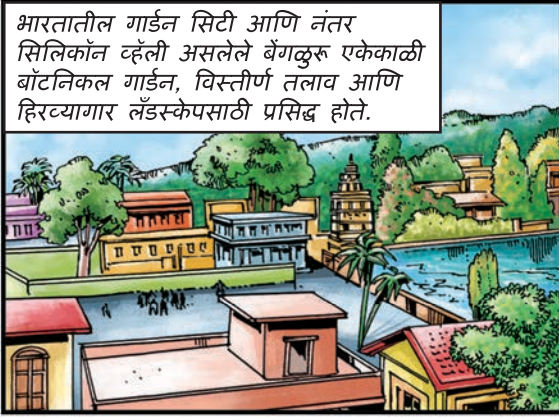
संतोष यांच्या पोस्टकडे पंतप्रधान मोदींचे लक्ष लागले होते. पंतप्रधानांनी त्यांची भेट घेतली...

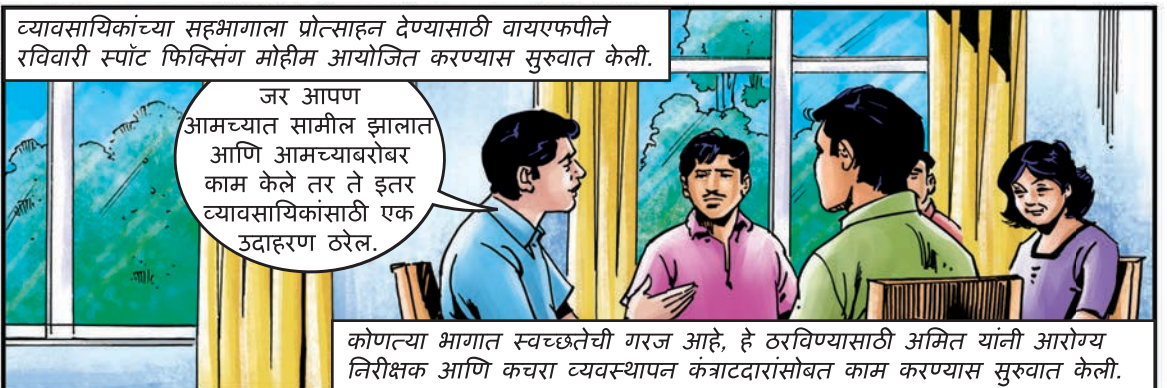
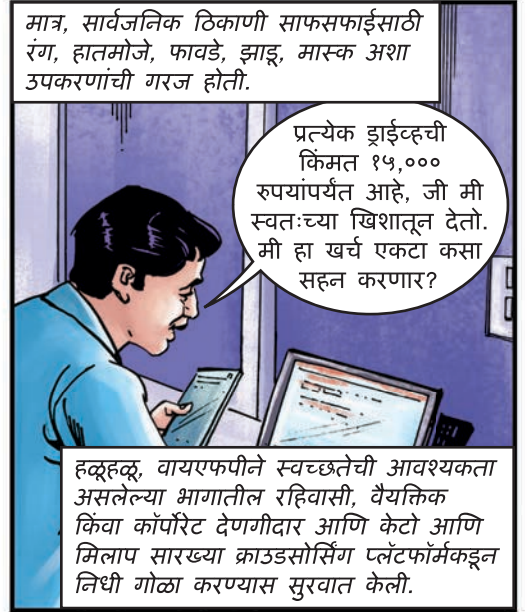
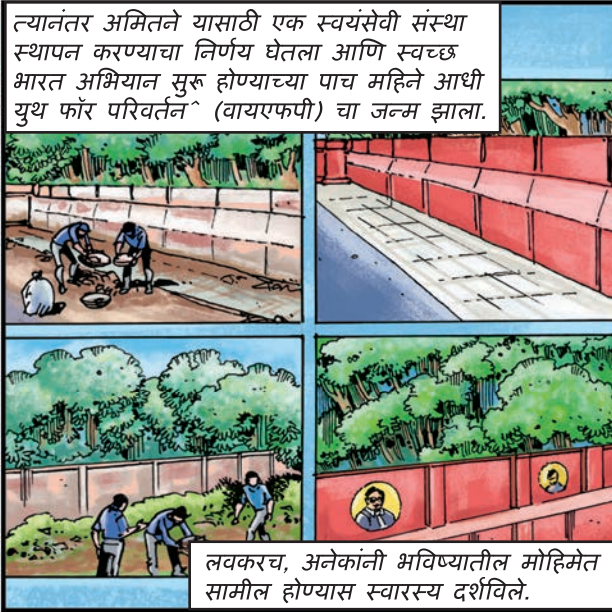
... आणि मन की बातमध्ये त्यांची कहाणी गाव आणि शहरांमधील पाण्याची बचत करणारा प्रेरणादायी उपक्रम म्हणून अधोरेखित केली.

युथ फॉर परिवर्तन

*शहरातील अस्वच्छ भाग ओळखणे, ते साफ करणे आणि नंतर त्यांचे सुशोभीकरण करणे

वायएफपी फेसबुक आणि व्हॉट्सअपसारख्या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मचा वापर आगामी ड्राइव्हबद्दल माहिती पसरविण्यासाठी करते.

महामारी पसरल्यानंतर, वायएफपीने सुरक्षेची सर्व आवश्यक खबरदारी घेत आपली मोहीम सुरू ठेवली...

२०१४ पासून वायएफपीने ४०० हून अधिक सुशोभीकरण मोहिमा राबविल्या आहेत आणि रक्तदान मोहीम, वाहतूक जनजागृती मोहिमा यासारख्या इतर उपक्रमांचे आयोजन केले आहे.

अधिकाधिक लोकांना जबाबदार नागरिक बनण्यासाठी प्रेरित करणे आणि इतर स्वयंसेवी संस्थांनी ही मोहीम राबवावी, असा अमितचा प्रयत्न आहे.

STOP COMPLAINING
START ACTING

मन कि बात

खंड 12

शिकण्यासाठी अमर्याद संसाधने असलेल्या या काळात बहुतांश प्रश्नांची उत्तरे सहज मिळू शकतात. तथापि, बहुतेक लोक स्वतः च्या सभोवतालच्या समस्या सोडविण्यासाठी या माहितीचा वापर करत नाहीत.

मन की बातच्या बाराव्या खंडात अशा लोकांच्या कथा सांगितल्या आहेत ज्यांनी आपल्या ज्ञानाचे आणि प्रयत्नांचे परिणामात रूपांतर करण्याचा निर्धार केला.

स्वतः अपंग झाल्यानंतर अपंग मुलांसाठी सर्वसमावेशक शाळा सुरू करणार्या जावेद अहमद टाकपासून, पाणी टंचाईच्या समस्या सोडविण्यासाठी आणि पूर टाळण्यासाठी पावसाच्या पाण्याच्या साठवणीच्या ज्ञानाचा उपयोग करणारे शिक्षक संतोष सिंग नेगी, एम. योगनाथन, बस कंडक्टर यांच्यापर्यंत, ज्यांनी हजारो रोपे लावली आणि स्वतःचा वेळ आणि पैसा वापरून पर्यावरण संवर्धनाचे वर्ग शिकवले, या लोकांनी त्यांचे अनुभव आणि ज्ञान यशस्वी होण्यासाठी आणि त्यांच्या सभोवतालच्या जगाला मदत करण्यासाठी वापरले.

₹99

www.amarchitrakatha.com
ISBN 978-93-6127-978-2

9 789361 279782